

Pētījums

"Latvijas jauniešu pilsoniskā iesaiste: šķēršļi un iespējamie risinājumi"

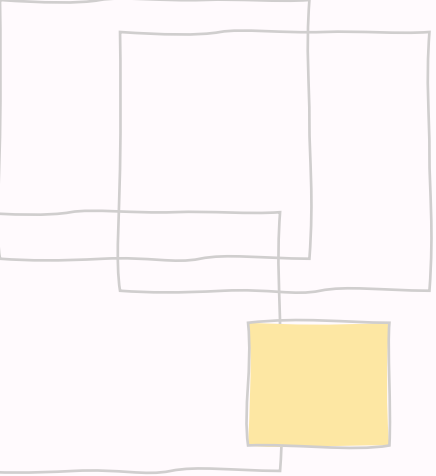
Šis pētījums ir daļa no "Ascendum" realizētā projekta "'Ascendum" darbība 2022.–2023. gadā", ko finansē Islande, Lihtenšteina un Norvēģija caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds".

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

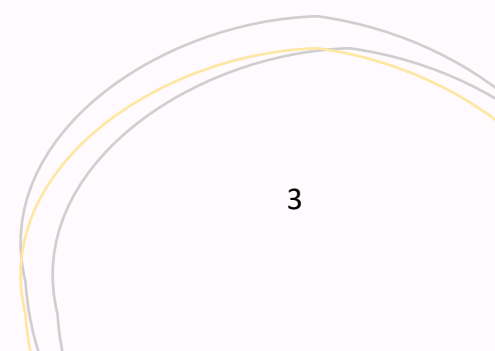
A S C E N D U M

2023

Pētījums veidots ar mērķi izprast Latvijas jauniešu pilsonisko iesaisti un iezīmēt potenciālos risinājumus jauniešu pilsoniskās līdzdalības veicināšanai.

Saturs

Kopsavilkums	6
Mērķis	7
Metodoloģija	8
Iepriekš veikto pētījumu izpēte	11
Anketēšana	12
Padziļinātās intervijas	12
Fokusgrupu diskusijas	13
Koprades darbnīca	13
Secinājumi	15
Jauniešu līdzdalības šķēršļi – iekšējie	15
Jauniešu līdzdalības šķēršļi – ārējie	16
Jauniešu līdzdalības motivatori – iekšējie:	18

Jauniešu līdzdalības motivatori – ārējie:	19
Rezultāti	20
Padziļinātās intervijas	25
Fokusgrupu diskusijas	29
Koprades darbnīca.....	32
Rekomendācijas	40
1. Zināšanas.	40
2. Prasmes.	41
3. Attieksme.	42

Kopsavilkums

Pētījums "Latvijas jauniešu pilsoniskā iesaiste: šķēršļi un iespējamie risinājumi" ir daļa no "Ascendum" realizētā projekta "Ascendum" darbība 2022.–2023. gadā", ko finansē Islande, Lihtenšteina un Norvēģija caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Pētījums tapis sadarbībā ar pakalpojuma dizaina pētnieku grupu.

Pētījumu veica biedrības "Eiropas Kustība Latvijā" ģenerālsēkretāre Liene Valdmane, Latvijas Mākslas akadēmijas Pakalpojumu dizaina programmas vadītāja, asociētā profesore Ilze Kundziņa, biedrības "Ascendum" valdes priekšsēdētāja Antonija Skopa un projekta vadītājs Žulijens Nuhums Kulibali, pakalpojumu dizaina ekspertes Laura Volkonovska un Paula Grasmane-Laše.

Pētījums tika uzsākts 2022. gadā, Eiropas Jaunatnes gadā – pilsoniskā līdzdalība, t. sk. jauniešu iesaistīšana, saiknes veidošana un iespēju veicināšana ir Eiropas Savienības jaunatnes stratēģijas 2019–2027 nozīmīgs fokuss. Dažādu pētījumu dati par pilsonisko līdzdalību jauniešu vidū liecina, ka jauniešu līdzdalības rādītāji Latvijā kopumā ir zemi.

Eiropas barometra 2019. gada aptauja liecina, ka 75% Eiropas jauniešu bija iesaistīti kādā organizētā kustībā, vairāk nekā septiņi no desmit jauniešiem bija balsojuši vietējās, valsts vai Eiropas Savienības vēlēšanās un viena trešdaļa iepriekšējos 12 mēnešos bija iesaistījušies organizētās brīvprātīgās darbībās. Lai arī jauniešu dalība politiskajās vēlēšanās ievērojami pieaug, jaunieši joprojām retāk izmanto tradicionālos līdzdalības veidus.¹ Pētījumā, kurā salīdzināta jauniešu pilsoniskā iesaiste Baltijas valstīs, redzam, ka nevalstisko organizāciju darbībā piedalās aptuveni 30% jauniešu

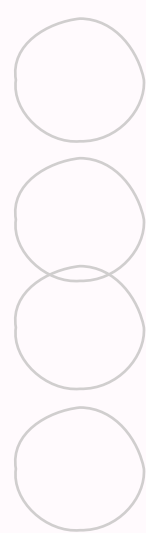
---

¹ Jauniešu pilsoniskā līdzdalība pilsoniskā sabiedrībā, "Sabiedrība par atklātību – Delna", 2021.12.

Igaunijā un Lietuvā, bet tikai 17% Latvijā. Iesaiste jaunatnes organizācijās ir lielāka – 38% Igaunijā, 35% Lietuvā, bet tikai 22% Latvijā. Jauniešu projektos piedalījušies 41% jauniešu Igaunijā, 34% Lietuvā, bet tikai 24% Latvijā. Jauniešu centros un klubos darbojušies 33% Igaunijā, 22% Lietuvā, bet 19% Latvijā. Arī dažādās citās aktivitātēs aktīvo jauniešu īpatsvars nav liels. Izņēmums ir kultūras un izklaides pasākumi, pasākumi skolā vai augstskolā, kā arī ceļošana.²

Mērķis

Pētījuma "Latvijas jauniešu pilsoniskā iesaiste: šķēršļi un iespējamie risinājumi" mērķis ir izprast Latvijas jauniešu pilsonisko iesaisti un iezīmēt potenciālos risinājumus jauniešu pilsoniskās līdzdalības veicināšanai. Lai sasniegtu mērķi, tika izvirzīti šādi jautājumi: 1. Kā jaunieši vērtē pilsoniskās līdzdalības iespējas, un kāds ir jauniešu līdzdalības līmenis Latvijā?; 2. Kādi ir galvenie faktori, kas jauniešus motivē vai attur pilsoniski līdzdarboties?; 3. Kādas rekomendācijas nepieciešams ņemt vērā, lai veicinātu jauniešu pilsonisko līdzdalību?

Mērķauditorija, kurai šis pētījums ir adresēts un kurai tas varēs kalpot par pamatu lēmumu pieņemšanai vai veiksmīgākai pilsoniskajai izglītībai, ir valsts un pašvaldību izglītības politikas veidotāji, izglītības iestāžu vadītāji, jauniešu organizāciju vadītāji un citi jaunatnes nozarē iesaistītie.

---

² Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs. Projekts "Jauniešu dzīves kvalitātes izpēte Baltijas valstīs" 2018

Metodoloģija

Šis ir jaukta tipa pētījums, kurā izmantotas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas metodes. Lai atbildētu uz pētījuma jautājumiem, tika izmantota citu iepriekš veiktu pētījumu satura analīze, anketēšana, padziļinātās intervijas, fokusgrupu diskusijas, kā arī pakalpojumu dizaina pieeja³ un dizaina domāšanas⁴ metodoloģija, kas ļāva interpretēt un kontekstualizēt pētījumā iegūto informāciju kopā ar pētījuma mērķgrupu – jauniešiem. Pētījuma gaita sadalīta izpētes, problēmu definēšanas un ideju izstrādes fāzēs. Izmantojot anketēšanu, padziļinātās intervijas un fokusgrupu diskusijas, izpētes fāzē tika iegūta informācija par jauniešu pilsoniskās līdzdalības dažādajiem aspektiem. Problēmu definēšanas fāzē ļāva izprast esošās situācijas cēloņus, ietekmējošos faktorus un iesaistīto pušu ietekmes mērogus. Pamatojoties uz iegūtajiem secinājumiem, ideju izstrādes fāzē mērķis ir rast risinājumus iepriekš izvirzītajām problēmām. Pētījuma nobeigumā dati apkopoti, analizēti un kontekstualizēti.

Pētāmā mērķauditorija ir jaunieši vecumā no 13 līdz 18 gadiem; jauniešu politikas izstrādātāji, lēmumu pieņēmēji, jaunatnes darbinieki, jauniešu biedrību un nevalstisko organizāciju vadītāji. Anketēšanas un padziļināto interviju veikšanai ievērots nejaušas atlases princips, fokusgrupu intervijām atlasīti profesionāļi, kuru darbība saistīta ar jaunatnes darbu un izglītību, savukārt koprades darbnīcai atlasīti dalībnieki, kas pārstāv dažādus Latvijas reģionus un vecumposmus 13–18 gadu diapazonā.

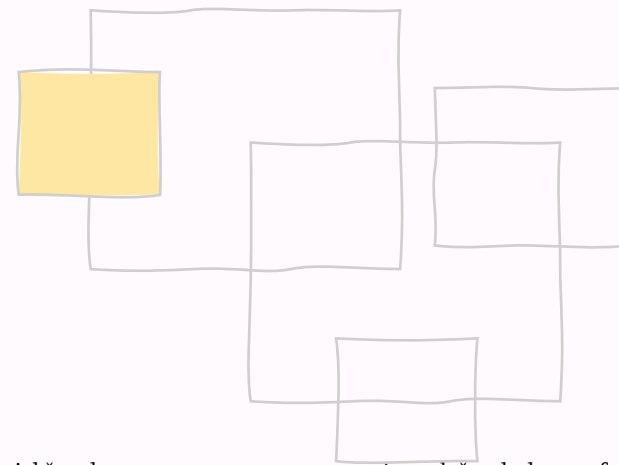
---

³ Pakalpojumu dizains ir pakalpojumu izstrādē samērā jauns paņēmiens, kas ir orientēts uz cilvēka vajadzībām. Tā mērķis ir radīt pozitīvu pakalpojuma saņemšanas pieredzi un uzlabot pakalpojuma sniegšanas lietderību. Pakalpojuma dizaina pieejā būtisks elements ir lietotāja līdzdalība dizaina izstrādes procesā, kas ļauj labāk identificēt vajās vietas pakalpojuma sniegšanas procesā un rast lietotājam draudzīgus risinājumus. Lai arī nav iespējams tieši pielīdzināt pilsonisko līdzdalību pakalpojuma sniegšanai vai saņemšanai, ir iespējams un, pētniekuprāt, vērtīgi domāt par pilsoniskās līdzdalības veicināšanas centieniem kā par pakalpojumu, kuru kopīgi rada politikas veidotāji, īstenotāji, jaunatnes darbinieki un sabiedrība, nodrošinot mehānismus un atbalstošu vidi jauniešu līdzdalībai.

⁴ Dizaina domāšanas pieeja ļauj atklāt cilvēku emocijas, vajadzības un paradumus, pārbaudīt hipotēzes un pētīt lietotāju pieredzi, iesaistot lietotāju dizaina procesā. Dizaina domāšanas iteratīvais process ir sevišķi lietderīgs, strādājot ar kompleksām, neskaidrām un laikā mainīgām problēmām. Pakalpojuma dizaina procesa pamatā tiek lietotas kvalitatīvās pētniecības metodes, akcentējot lietotāja emocijas un subjektīvo pieredzi, izvairoties no vispārinājumiem un abstraktiem pieņēmumiem.

Pētījuma pirmajā fāzē tika apzināti iepriekš Latvijā veiktie pētījumi par jauniešu pilsonisko līdzdalību; tika veikta 13–18 gadus vecu jauniešu anketēšana interneta vidē (1038 respondenti) , 5 Latvijas pilsētās veiktas fokusgrupu diskusijas, kuru dalībnieki bija politikas plānošanas dokumentu izstrādātāji un īstenotāji, lēmumu pieņēmēji, pedagogi, kā arī jaunatnes organizāciju pārstāvji (kopā 33 dalībnieki), paralēli notika padziļinātās intervijas ar 25 jauniešiem vecumā no 13 līdz 18 gadiem, kas ļāva sagatavoties pētījuma otrajai un galvenajai fāzei – koprades darbnīcai (piedalījās divdesmit 13–18 gadus veci jaunieši no dažādām Latvijas pilsētām un reģioniem)⁵. Pētījuma pēdējā fāzē tika organizēta fokusgrupas diskusija ar ekspertiem, lai izvērtētu iegūto informāciju un radītu rekomendācijas.

---

⁵ Koprades darbnīca ir uz sadarbību orientēts pakalpojumu dizaina izstrādes pasākums, kas notiek pēc strukturētas, iepriekš saskaņotas programmas un mērķa radošās darbnīcas formā. To dalībnieki ir mērķauditorijas pārstāvji – pakalpojuma saņēmēji, šajā gadījumā 13–18 gadus veci jaunieši ar dažāda līmeņa pilsoniskās aktivitātes pieredzi, kas strādā grupās, lai analizētu iepriekš apkopotu informāciju, prioritizētu, ģenerētu jaunas idejas vai risinātu problēmas. Koprades sesijas laikā dalībnieki tiek aicināti aktīvi piedalīties procesā ar savām zināšanām, prasmēm un pieredzi. Sesijas vadītāju uzdevums ir radīt drošu telpu, kurā ikviens dalībnieks var dalīties savās idejās un viedoklī, kopīgi virzoties uz pasākuma mērķi.

Pētījuma gaitā izmantotais Dizaina domāšanas* modelis

Pētījuma fāzes

Metodes

- Anketēšana
- Intervijas
- Iepriekš veikto pētījumu analīze
- Fokusgrupu diskusijas

- Empātijas kartes
- Personu izstrāde
- Pētījumu analīze

- Koprades darbnīca
- Ideju izvērtēšana
- Risinājumu izstrāde

- Prototipu izstrāde
- Prototipu testēšana
- Prototipu uzlabošana

- Risinājumu testēšana
- Risinājumu uzlabošana
- Risinājumu ieviešana

● Paveiktās fāzes un metodes

● Perspektīvā veicamās fāzes un potenciāli izmantojamās metodes

Shēma 1 "Stenfordas D skolas dizaina domāšanas modelis"

Iepriekš veikto pētījumu izpēte

Metode izmantota, lai precīzāk definētu pētījuma lauku. Analizēti iepriekš izstrādāti pētījumi gan Latvijas, gan Eiropas mērogā⁶.

Pētījums "Jauniešu pilsoniskā līdzdalība demokrātiskā sabiedrībā"⁷ sniedz datus par iepriekš veiktu izpēti pilsoniskās līdzdalības jautājumos, atbildot uz jautājumiem, kas ir pilsoniskā līdzdalība, kādi ir tās veidi un formas, kādas ir iespējas jauniešiem būt aktīviem, u.c. svarīgiem jautājumiem. Pētījums "Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs"⁸, kura galvenais mērķis bija izveidot un pilotēt jauniešu labbūtības indikatoru sistēmu, šī pētījuma kontekstā sniedz noderīgus datus par jauniešu apmierinātību ar dzīvi, tajā skaitā apmierinātību ar izglītības kvalitāti, vidi skolā un mājās, kā arī jauniešu vērtējumu par sabiedrībā pastāvošo saspīlējumu starp dažādām sabiedrības grupām. Pētījumā "Pilsoniskās kompetences pašnovērtējums"⁹ atspoguļoti vērtīgi dati par spēju izprast un raksturot ar reāliem dzīves piemēriem dažādus jēdzienus, kas saistīti ne tikai ar pilsonisko līdzdalību, bet arī ar valsti un demokrātijas pamatprincipiem. Pētījums iekļāva datus ne tikai par jauniešiem, bet arī par vecākiem un skolotājiem.

---

⁶ Eurobarometra zibensaptauja par jaunatni un demokrātiju, saite: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2282>; Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras pētījums "Jauniešu līdzdalība un skolēnu pašpārvaldes: esošā prakse un potenciāls attīstībai", saite: https://jaunatne.gov.lv/wp-content/uploads/2022/02/10.02-JSPA_Pa%C5%A1p%C4%81rvaldes_Zi%C5%86ojums_2021.pdf

⁷ Biedrības "Delna" veidotais pētījums "Jauniešu pilsoniskā līdzdalība demokrātiskā sabiedrībā 2021", saite: <https://delna.lv/wp-content/uploads/2022/01/Jauniesu-pilsoniska-lidzdaliba-demokratiska-sabiedriba.pdf>

⁸ Pētījuma "Jauniešu labbūtība Baltijas valstīs" kopsavilkums, saite: https://www.bernulabklajiba.lv/wp-content/uploads/2019/04/Well-being-of-Young-People-in-the-Baltic-States_2018_LAT_Kopsavilkums.pdf

⁹ Biedrības "Eiropas Kustība Latvijā" īstenotais pētījums "Pilsoniskās kompetences pašnovērtējums", saite: <http://www.demokratijaskola.lv/2021/09/13/petijums-pilsoniskas-kompetences-pasnovertejums/>

Anketēšana

Lai iegūtu kvantitatīvos datus par jauniešu līdzdalības dažādiem aspektiem, tika veikta jauniešu anketēšana. Anketa iekļāva respondentu raksturojošos jautājumus (vecums, dzimums, dzīvesvieta), jautājumus par to, kā jaunieši saredz iespēju sabiedrībā līdzdarboties un ietekmēt procesus, par viņu uzskatiem un sajūtām pilsoniskās līdzdalības jautājumos, kā arī par galvenajām ietekmes sfērām.

Anketā pētnieki ar nodomu neiekļāva pilsoniskās līdzdalības definīciju, jo bija svarīgi saprast, kā jaunieši izprot konkrēto jēdzienu. Anketēti 1038 jaunieši no dažādām Latvijas pilsētām, novadu centriem un reģioniem.

Padziļinātās intervijas

Padziļinātās intervijas izvēlētas kā metode, lai atklātu jauniešu uzskatus, stereotipus un sajūtas par pilsonisko līdzdalību trijās ietekmes vidēs – ģimenē, skolā un draugu lokā. Respondentiem tika uzdoti jautājumi, kas tematiski iedalāmi piecās grupās.

1. Lai labāk izprastu respondenta un viņa sniegtās atbildes, sākumā tika uzdoti jautājumi par pašas personas mērķiem un vēlmēm.
2. Lai saprastu, kā respondents saprot aktīvu līdzdarbošanos un kā skolas vide to veicina vai kavē, tika uzdoti jautājumi sadaļā par skolas sistēmu un tās iekšējo dzīvi.
3. Lai noskaidrotu dažādas personības šķautnes, kā arī to, ko respondents saprot ar aktīvu līdzdarbošanos gan skolas, gan ārpusskolas kontekstā, tika uzdoti jautājumi par ārpusskolas dzīvi.
4. Lai saprastu, kā un cik lielā mērā respondenta attieksmi pilsoniskās līdzdalības jautājumos ietekmē ģimene, tika uzdoti jautājumi par ģimenes dzīvi.
5. Intervijas nobeigumā tika uzdoti jautājumi par dažādiem informācijas avotiem, ko patērē intervējamie, lai noskaidrotu, kas ietekmē un formē jaunieša viedokli.

Intervijas veidotas daļēji strukturētas. Kopā padziļinātajās intervijās tika intervēti 25 jaunieši. Katra intervija ilga aptuveni vienu stundu. Intervijās iegūtā informācija tika dokumentēta empātijas kartēs¹⁰.

Fokusgrupu diskusijas

Fokusgrupu diskusijas tika rīkotas, lai izprastu jauniešu politikas dokumentu izstrādātāju un īstenotāju, lēmumu pieņēmēju, pedagogu, jaunatnes darbinieku un jaunatnes organizāciju pārstāvju redzējumu par jauniešu pilsonisko līdzdalību un pārbaudītu, vai atšķirības uzskatos šajā mērķauditorijā un jauniešu mērķauditorijā nekļūst par šķērslī jauniešu pilsoniskās līdzdalības veicināšanas centienos. Fokusgrupu diskusijas norisinājās 5 Latvijas pilsētās - Rīgā, Bauskā, Liepājā, Daugavpilī un Siguldā, lai gūtu pēc iespējas dažādākus datus un apzinātu iespējamās atšķirības katrā no minētajām pilsētām. Katras fokusgrupas diskusijas norises ilgums bija 1 stunda. Katras fokusgrupas diskusijas dalībnieki: 1. Atbildēja uz jautājumu, ko viņi saprot ar sabiedriski aktīvu jauniešu, kā arī veidoja "aktīva" un "pasīva" jauniešu portretu; 2. Veidoja jauniešu pilsoniskās līdzdalības motivācijas skalas; 3. Apsprieda pašreizējos un vēlamos jauniešu pilsoniskās iesaistes mehānismus; 4. Minēja labās prakses piemērus jauniešu pilsoniskajai iesaistei no savas pieredzes; 5. Apsprieda šķēršļus, kas kavē jauniešu pilsonisko līdzdalību.

Koprades darbnīca

Koprades darbnīca tika veidota ar mērķi padziļināti izprast iemeslus zemajam jauniešu pilsoniskās līdzdalības līmenim, kā arī iezīmēt virzienus potenciālo risinājumu meklēšanai. Koprades darbnīcā izmantotas pakalpojuma dizaina metodes, analizējot intervijās atklāto problēmu iemeslus. Koprades darbnīca norisinājās divas dienas, tās pirmā fāze bija veltīta izpētei, kam sekoja problēmu definēšana un ideju izstrāde.

---

¹⁰ Empātijas karte ir intervijas dokumentēšanas veids, kurā īsi un kodolīgi apkopota intervijas laikā iegūtā informācija. Atkarībā no izpētes mērķa īpašs uzsvars tiek likts uz lietotāju attieksmi, uzskatiem un ietekmes sfērām.

Koprades darbnīcā piedalījās 20 jaunieši no dažādām Latvijas pilsētām un reģioniem. Jaunieši tika sadalīti 6 grupās, kurās esošie ir sekojošās vecuma grupās: 13–14 gadi, 15–16 gadi, 17–18 gadi; tas darīts, lai vienas grupas dalībnieki pēc iespējas labāk varētu izprast cits cita pieredzi, uzskatus un problēmas.

Par pamatu darbnīcai tika izmantotas padziļināto interviju respondentu empātijas kartes, pievēršot pastiprinātu uzmanību intervijās iegūtajai informācijai par šķēršļiem un problēmām jauniešu pilsoniskajai līdzdalībai. Lai koprades darbnīcas dalībnieki labāk varētu izprast problēmu kontekstu, tika izveidotas fiktīvas personas – tēli, norādot šo tēlu dzīves mērķus, personības iezīmes, intereses, galvenos dzīves izaicinājumus, kā arī uzskatus par pilsonisko līdzdalību. Personas izstrādātas, pamatojoties uz informāciju, kas iegūta padziļināto interviju rezultātā. Katra grupa darbnīcā strādāja ar vienu, nejauši izvēlētu, iepriekš sagatavotu personu.

Problēmas definēšanas fāzē darbnīcas dalībnieku galvenais uzdevums bija iedziļināties un izprast izpētes fāzē atklātās problēmas un šķēršļus jauniešu pilsoniskajai līdzdalībai. Ideju izstrādes fāzē dalībnieki, pamatojoties uz izpētes fāzē iegūtajiem secinājumiem, radīja potenciālos risinājumus atklātajām problēmām un to rašanās cēloņiem. Koprades darbnīcas nobeigumā katra grupa izstrādātos potenciālos risinājumus jauniešu pilsoniskās līdzdalības veicināšanai prezentēja video formātā un atbildēja uz darbnīcas vadītāju un pilsoniskās līdzdalības eksperta jautājumiem.

Secinājumi

Pētījuma gaitā esam identificējuši gan iekšējos, gan ārējos jauniešu pilsoniskās līdzdalības šķēršļus, gan iekšējos un ārējos pilsoniskās līdzdalības motivatorus.

Jauniešu līdzdalības šķēršļi – iekšējie

- Pētījumā veiktās jauniešu aptaujas dati liecina, ka 30,5% jauniešu rūp viss, kas notiek pasaulē, savukārt 65,4% rūp dažas lietas, problēmas. Tikai 1,7% respondentu atbild, ka viņiem nerūp nekas vai gandrīz nekas. Strukturējot jauniešu aptaujā sniegtās atbildes, iezīmējas trīs biežāk sniegto atbilžu grupas: daļai jauniešu pārsvarā rūp lietas, kas skar viņus, viņu nākotni, ģimeni, tuvākos cilvēkus; daļai jauniešu ir iestājies nogurums, apātija, jo notiek tik ļoti daudz lietu, ka viņi norāda uz nespēju tajā visā iedziļināties; trešā no biežāk sniegtajām atbildēm liecina, ka jauniešiem rūp problēmas, par ko runā medijos, sabiedrībā.
- Tāpat 50,6% jauniešu aptaujas respondentu šķiet būtiski līdzdarboties, lai radītu pārmaiņas sabiedrībā, 42,7% tas drīzāk šķiet būtiski, tikai 5,5% respondentu uz šo jautājumu atbild ar drīzāk nē vai nē. Analizējot pamatojumus atbildēm "drīzāk nē" un "nē", secināms, ka šiem jauniešiem rūp pārmaiņas un ieradumi tikai savā ģimenē, kā arī viņi pārstāv uzskatu, ka viņi vēl nav sasnieguši to vecumu, kurā jaunieši ieklausās.
- 36,2% jauniešu aptaujas respondentu atbild, ka drīzāk nejūtas kā nozīmīga sabiedrības daļa, 9,1% atbild, ka nejūtas kā nozīmīga sabiedrības daļa. Analizējot jauniešu atbildes aptaujā un padziļinātajās intervijās, redzams, ka jaunieši nejūt piederību plašākai kopienai, nejūtas pietiekami pieauguši, nav pārliecināti par sevi, atzīst, ka nezina, kas pasaulē notiek, vai tas neinteresē, izjūt bailes kļūdīties. Koprades darbnīcā tiek akcentētas jauniešu personīgās psiholoģiskās problēmas, pārlicības trūkums un citi šķēršļi, kas rezultējas tajā, ka viņi nejūtas kā nozīmīga sabiedrības daļa. Jauniešiem trūkst motivācijas un vēlmes līdzdarboties. Jauniešu atbildes saskan ar fokusgrupu intervijās

jaunatnes darbinieku, politikas īstenotāju un NVO pārstāvju teikto, raksturojot pasīvo jauni: "nepārliecināts, zems pašvērtējums, kritizētājs, bailes, slinks, bez mērķa, trūkst motivācijas, trūkst pašpārliecības, neredz sevi kā būtisku sabiedrības daļu".

- Jauniešu atbildes padziļinātajās intervijās liecina, ka viņiem trūkst laika plānošanas iemaņu, tāpēc bieži kā līdzdalības šķērslis tiek minēts laika trūkums. Jauniešu koprodes darbnīcā izskan ideja, ka nepieciešams ieviest mācību priekšmetu, kurā skolēni apgūtu laika plānošanas un pārvaldīšanas prasmes, prioritāšu izvirzīšanu.
- Jaunieši aptaujā min konkrētas idejas, ko viņi vēlas mainīt pasaulē, taču 36,7% atzīst, ka drīzāk nezina, un 15,2% nezina, kā rīkoties, lai šīs lietas mainītu.
- Aptaujas anketās sniegtās atbildes liecina, ka 66,7% jauniešu uzskata, ka pilsoniskā līdzdalība ir atkarīga no rakstura un temperamenta.
- Koprodes darbnīca parādīja: kamēr pilsoniskās līdzdalības eksperti par būtiskāko šķērslī jauniešu līdzdalībai uzskata līdzdalību veicinošu mehānismu trūkumu (ārējs šķērslis), no jauniešu perspektīvas galvenais šķērslis ir psiholoģiskas un interpersonālas problēmas, ko var raksturot kā pārliecības un drošības sajūtas trūkumu gan attiecībā ar pieaugušajiem, gan vienaudžiem, no kā izriet neticība savai aģencei.¹¹

Jauniešu līdzdalības šķēršļi – ārējie

- 45,5% jauniešu aptaujas respondentu atzīst, ka Latvijā jauniešiem ir ierobežotas iespējas līdzdarboties. Analizējot respondentu sniegtos pamatojumus gan aptaujā, gan padziļinātajās intervijās, ir secināms, ka jaunieši uzskata, ka viņu teiktais tiek ignorēts, projekti netiek apstiprināti, viņi jūtas kā ērta dekorācija pieaugušajiem izdevīgos brīžos, kā palīgstrādnieki; lauku jauniešu un mazākumtautību jauniešu iespējas ir vēl būtiskāk ierobežotas, daļa jauniešu atzīst, ka tikai pēdējā laikā dzird par jauniešu iespējām, taču tāpat nepārzina tās.

---

¹¹ Spēja rīkoties savās interesēs un mainīt notiekošo noteiktā kontekstā.

- Jauniešu vēlmi līdzdarboties ietekmē ģimenes un draugu attieksme. Aptaujas dati liecina, ka pilsonisko līdzdalību¹² 41% ģimeņu un 48,8% draugu vērtē neitrāli. Padziļinātajās intervijās izskan viedoklis, ka "mūsdienu jaunieši ir motivēti līdzdarboties, bet bieži vien tas nav iespējams kompānijā valdošās atmosfēras dēļ". Tāpat padziļinātajās intervijās kā līdzdalības šķērslis tiek minēts vecāku atbalsta trūkums.
- Padziļinātajās intervijās, koprades darbnīcā un fokusgrupās iegūtie dati liecina, ka gan jaunieši, gan izglītības un jaunatnes organizāciju darbinieki, politikas īstenotāji, NVO pārstāvji pārāk šauri izprot pilsonisko līdzdalību, skatot to tikai, piemēram, kā dalību pasākumos, labdarību, palīdzības sniegšanu citiem. Šis šķērslis ir uzskatāms gan par iekšējo, gan ārējo atkarībā no personas lomas konkrētajā situācijā.
- Fokusgrupās iegūtā informācija ļauj secināt, ka jaunatnes darbā iesaistīto lietotā leksika, stāstot par īstenoto darbu ar jauniešiem, pauž varas pozīciju, jaunieši tiek uzskatīti par projektu, aktivitāšu apmeklētājiem, patērētājiem, nevis līdzveidotājiem.
- Fokusgrupās un koprades darbnīcā iegūtā informācija liecina, ka gan pašvaldībās, gan valsts līmenī trūkst jauniešu līdzdalību nodrošinošu mehānismu, kas līdzdalību ļautu īstenot kā dabisku procesu kopienas jautājumu risināšanā. Šobrīd jauniešu iespējas līdzdarboties ir atkarīgas no konkrētiem pašvaldību darbiniekiem, to zināšanām, izpratnes, attieksmes.
- Padziļinātajās intervijās, koprades darbnīcās, fokusgrupās iegūtā informācija liecina, ka jaunieši vēlas un novērtē personisku, individualizētu pieeju līdzdalības stiprināšanai, taču vienlaikus izglītības un jaunatnes darbinieki norāda uz nozarē esošo cilvēku un finanšu resursu trūkumu, kas neļauj šo vēlmi īstenot.
- Visas pētījumā iesaistītās mērķgrupas dažādos pētījuma posmos kā būtisku jauniešu līdzdalības šķērslī min vienotas informācijas sistēmas, kā arī jaunatnes darba sistēmas un struktūras (konkrētas atbildības jomas pašvaldībās) trūkumu.

---

¹² Ar pilsonisko līdzdalību šajā pētījumā tiek izprasta indivīdu motivēta iesaistīšanās pieejamo resursu ietvaros politiskajos, sociālekonomiskajos un kultūras procesos vietējā, reģionālajā, nacionālajā un starptautiskajā līmenī, lai demokrātiskā veidā mērķtiecīgi risinātu kopīgos sabiedrībā pastāvošos izaicinājumus, ietekmētu sabiedrisko kārtību, uzlabotu dzīves kvalitāti, tādējādi pašrealizējot savu pilsonisko pozīciju. (Pāvels Jurs, Alīda Samuseviča, 2020)

- Fokusgrupās kā nozīmīgs ārējais šķērslis tiek minēta jaunatnes jomas pakļautība pašvaldībai, pašvaldības vadītājam, tādējādi esot arī ideoloģiskā pakļautībā, kas bremzē jaunatnes nozares demokrātisku attīstību.
- Padziļinātajās intervijās un koprades darbnīcā kā ārējais šķērslis tiek norādīta transporta problēma reģionos, kas liedz pēc skolas piedalīties citās aktivitātēs.
- Fokusgrupās izskan problēma par pēctecības trūkumu jauniešu iespējās līdzdarboties, skolā pastāv līdzdalības mehānismi, taču pēc skolas to vairs nav vai tādi nav jauniešiem zināmi.
- 94,9% aptaujas dalībnieku piekrīt apgalvojumam, ka sabiedrībai un lēmumu pieņēmējiem vajadzētu labāk sadzirdēt jauniešu viedokļus un vajadzības.

Jauniešu līdzdalības motivatori – iekšējie:

- Jauniešu aptaujas dati liecina, ka 42% jauniešu tic un 44,3% drīzāk tic, ka demokrātiskā sabiedrībā var ietekmēt lēmumus, dzīvi skolā, pašvaldībā, valstī, pasaulē.
- Fokusgrupu dalībnieki min šādas jauniešu rakstura īpašības kā motivējošas līdzdalībai: atbildība, uzņēmība, aktivitāte, radošums, enerģiskums, zinātkāre, motivētība, atvērtība, centība, sabiedriskums, drosmē lēmumu pieņemšanā vai izteikšanā, mērķtiecība.
- Aptaujas dati liecina, ka jauniešu mērķgrupa kā nozīmīgākos līdzdalības motivatorus min vēlmi atrisināt konkrēto problēmu, pilnveidot savas zināšanas, prasmes, vēlmi nestāvēt malā un atbildības sajūtu par pasauli, taču fokusgrupu dalībnieki kā galvenos min šādus motivatorus: interesanti pavadīts laiks, vēlme piederēt konkrētai grupai, vēlme būt novērtētam, jaunas prasmes, vēlme risināt konkrētu problēmu.

- Padziļinātajās intervijās jaunieši apliecina izpratni par demokrātiskajiem procesiem, līdzdalību minot kā pilsoņa pienākumu, skaidrojot vajadzību pašiem aizstāvēt savas intereses, negaidot, kamēr kāds visu pienesīs klāt.
- Aptaujas dati liecina, ka 64,2% jauniešu piekrīt apgalvojumam: "Latvijā jauniešiem ir vēlme ietekmēt procesus sabiedrībā."

Jauniešu līdzdalības motivatori – ārējie:

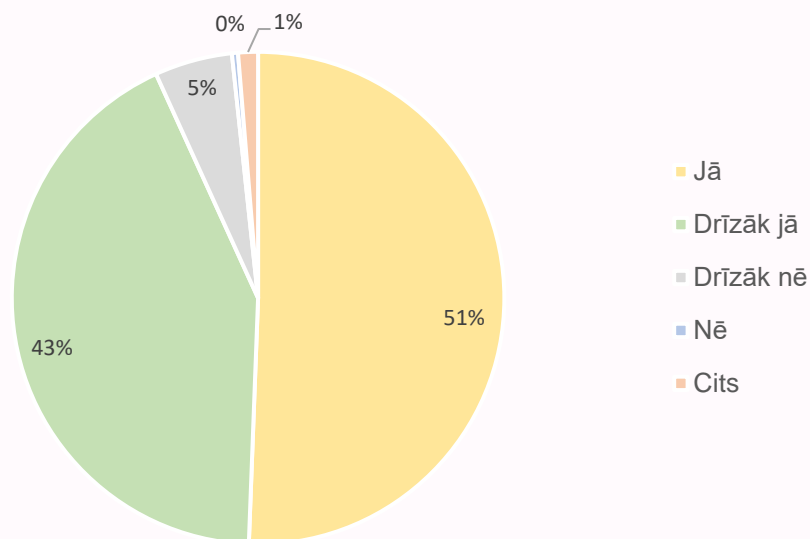
- Aptaujā kā spēcīgākos motivatorus līdzdalībai jaunieši min ģimeni, draugus, influencerus, rakstus sociālos medijos, ziņas tradicionālajos medijos, podkāstus, filmas, mūziku. Aptaujas dati liecina, ka 8% jaunieši savas ģimenes pilsoniskās līdzdalības līmeni vērtē kā ļoti augstu, 25,5% – kā drīzāk augstu, 47% – kā vidēju. Uz jautājumu "Kā tavā ģimenē vērtē pilsoniskās līdzdalības aktivitātes?" 17,8% respondentu atbild, ka ļoti pozitīvi, 37,2% – drīzāk pozitīvi. Izvērtējot draugu un klasesbiedru pilsonisko līdzdalību, 5,5% respondentu to vērtē kā ļoti augstu, 16,4% – drīzāk augstu, 37,9% – kā vidēju.
- Fokusgrupu dalībnieki kā spēcīgu ārējo līdzdalības motivatoru min modernus, pieejamus jauniešu centrus, ieinteresētus un enerģiskus jaunatnes organizāciju darbiniekus. Tāpat fokusgrupu dalībnieki kā ārējos motivatorus uzsver arī saistošu projektu, aktivitāšu saturu, balvu fondu vai cita veida saskatāmu ieguvumu. Saistošu pasākuma tematu kā motivatoru min arī jaunieši padziļinātajās intervijās.

Rezultāti

Anketēšanas rezultātā iegūtie dati ļauj izdarīt secinājumus par jauniešu uzskatiem un attieksmi pilsoniskās līdzdalības jautājumos. Pētījuma kopsavilkumā tika atspoguļoti svarīgākie anketēšanā iegūtie rezultāti, kas tālāk pētījuma gaitā ļāva izdarīt secinājumus par jautājumiem, kurus nepieciešams pētīt padziļināti intervijās. Anketa sastāv no 18 slēgtajiem un 2 atvērtajiem jautājumiem. Ar pilnu jautājumu sarakstu iespējams iepazīties 1.pielikumā, bet anketas pilnīgus rezultātus iespējams uzzināt pēc pieprasījuma biedrībai "Ascendum".

Kā uzskatāmi attēlots 1. diagrammā, pusei aptaujāto jauniešu šķiet, ka pilsoniski līdzdarboties ir svarīgi, jo tādējādi ir iespējams veicināt pārmaiņas sabiedrībā. 42% respondentu, kas veido gandrīz pusi aptaujāto, tomēr pilnībā nav pārliecināti, ka līdzdarbojoties ir iespējams radīt pārmaiņas, kas pētījuma autorēm ļauj secināt, ka jaunieši netic demokrātiskiem valsts pārvaldes procesiem un pamatprincipiem; šie iemesli sīkāk pētīti padziļinātajās intervijās.

Vai tev šķiet būtiski līdzdarboties, lai radītu pārmaiņas sabiedrībā?

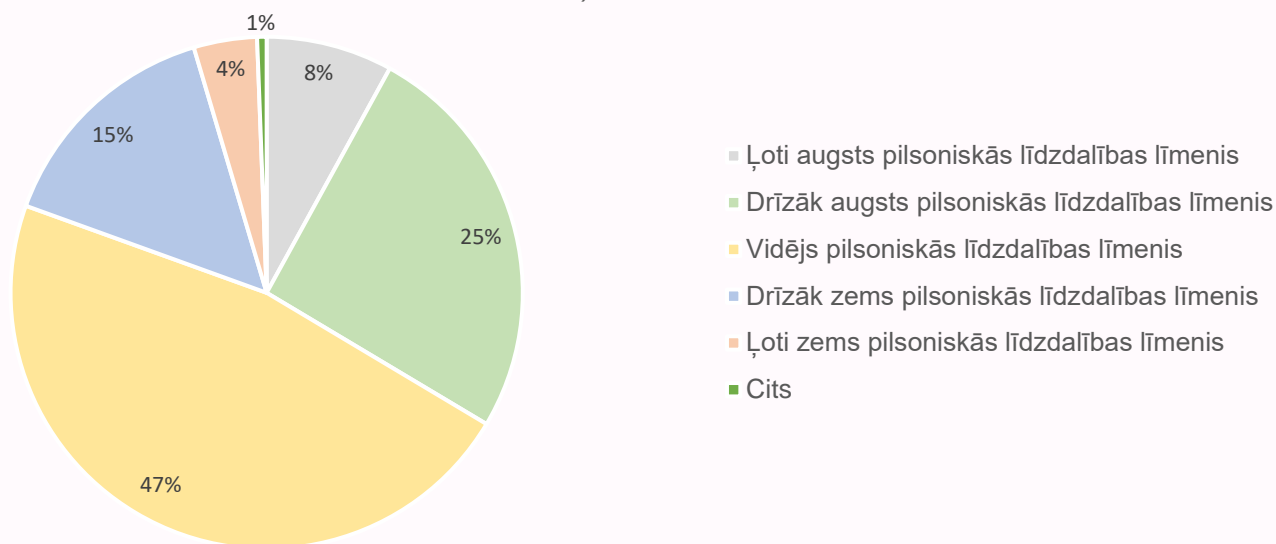

Diagramma 1 "Vai tev šķiet būtiski līdzdarboties, lai radītu pārmaiņas sabiedrībā?"

Jautāti par savas ģimenes pilsoniskās līdzdalības līmeni (dalība politiskajās vēlēšanās, talkās, akcijās, piketos, ziedojumu vākšanā, nozīmīgu notikumu apspriedē, notiekošā apspriešana internetā, piedalīšanās partiju vai nevalstisko organizāciju darbā u.c.), lielākā daļa respondentu snieguši atbildi, ka viņi to vērtē kā vidēju (diagramma 2). 25% aptaujāto uzskata, ka viņu ģimenē ir drīzāk augsts pilsoniskās līdzdalības līmenis, savukārt 14% respondentu norāda, ka viņu ģimenes pilsoniskās līdzdalības līmenis ir zems, kas kontekstā ar jautājumu par galvenajiem ietekmes avotiem (diagramma 3) ļauj secināt, ka vairāk nekā puse aptaujāto pavada lielu daļu sava laika vidē, kurai ir liela ietekme uz konkrētā jaunieša

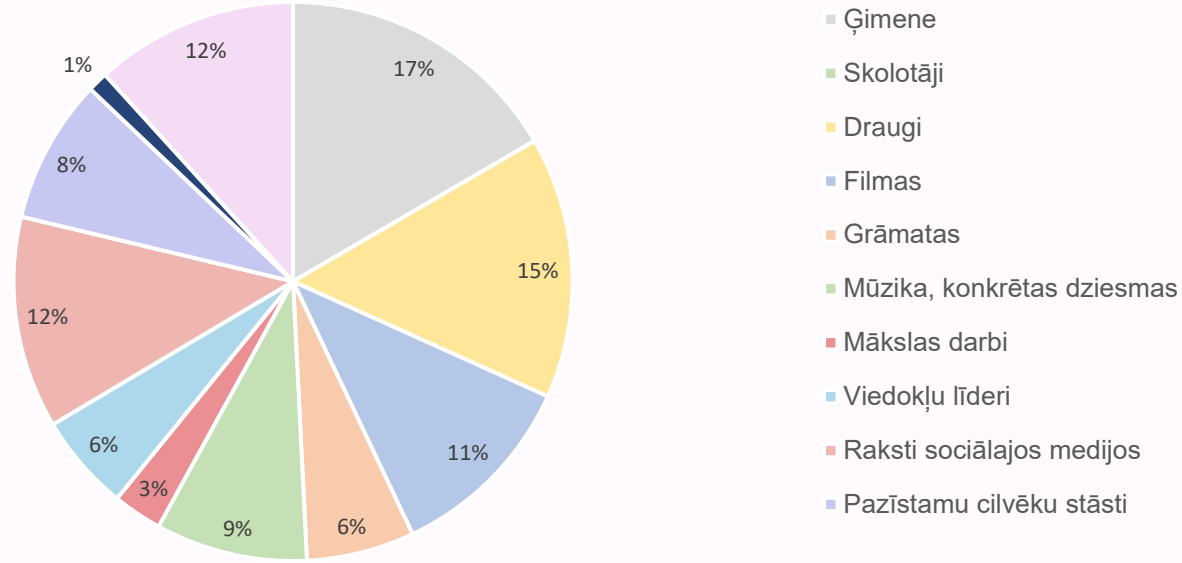
lēmumiem, tostarp arī par to, kādām aktivitātēm veltīt savus resursus, taču šī vide nerāda pozitīvu piemēru pilsoniskās līdzdalības jautājumos. Diagrammā 3 attēlotas respondentu atbildes, jautājot par 3 galvenajām ietekmes sfērām jaunieša lēmumu pieņemšanā un rīcības veicināšanā. Visbiežāk sniegtā atbilde ir ģimene, kam seko draugi un raksti sociālajos medijos. Jauniešu ietekmes sfēras un to veidi plašāk pētīti padziļinātajās intervijās.

Izvērtē savas ģimenes pilsonisko līdzdalību (piedalās vēlēšanās, talkās, akcijās, piketos, ziedo, apspriež nozīmīgus notikumus, komentē notiekošo internetā, piedalās partiju vai nevalstisko organizāciju darbā u.c.)!

Diagramma 2 "Izvērtē savas ģimenes pilsonisko līdzdalību (piedalās vēlēšanās, talkās, akcijās, piketos, ziedo, apspriež nozīmīgus notikumus, komentē notiekošo internetā, piedalās partiju vai nevalstisko organizāciju darbā u.c.)"

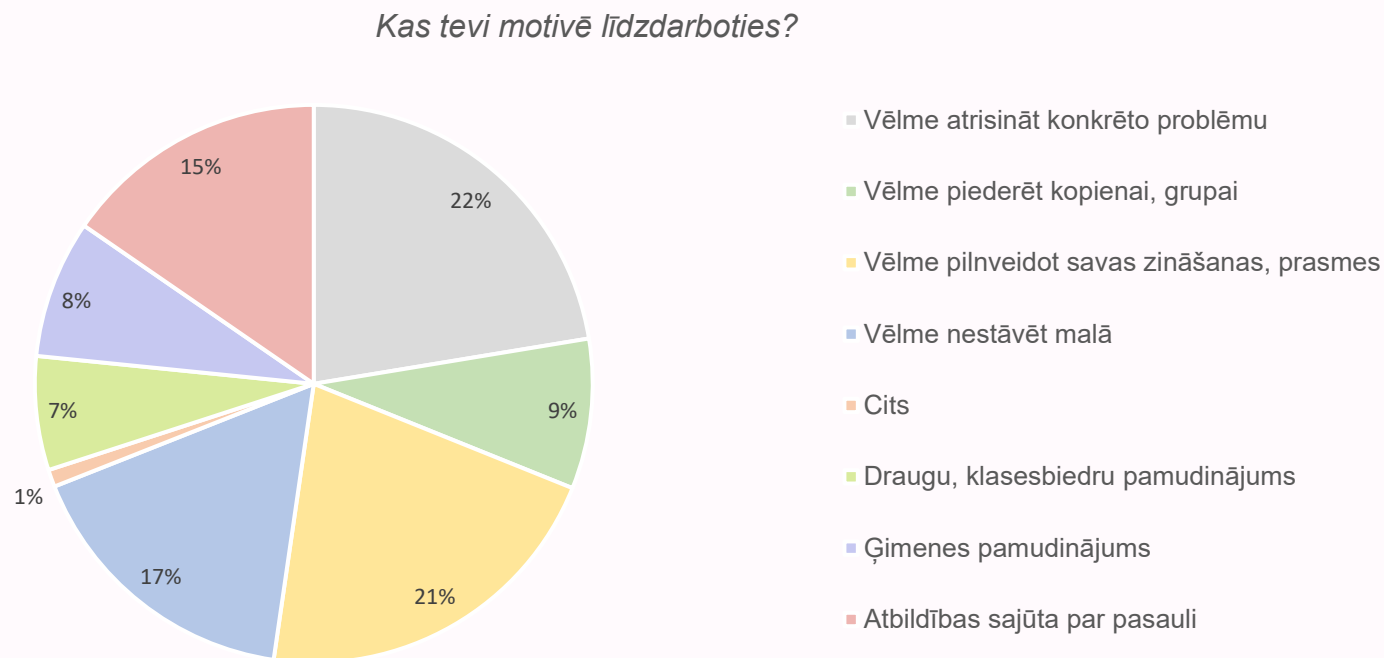
Kas tevi spēcīgāk savīlņo, rada pārdomas, liek rīkoties, lai panāktu izmaiņas sev apkārt? (lūdzu, atzīmē TOP3 atbildes)

Diagramma 3 “Kas tevi spēcīgāk savīlņo, rada pārdomas, liek rīkoties, lai panāktu izmaiņas sev apkārt?”

Atbildot uz jautājumu par motivāciju (diagramma 4) līdzdarboties, 22% respondentu atbildējuši, ka motivācija līdzdarboties rodas no vēlmes atrisināt konkrēto problēmu, kas nozīmē, ka motivācija rīkoties jaunietim rodas tikai brīdī, kad personīgi tiek izjūsts diskomforts par konkrēto situāciju. Gandrīz tikpat daudz jauniešu – 21% aptaujāto – atbildējuši, ka motivācija rodas tāpēc, ka ir vēlme pilnveidot savas zināšanas un prasmes, bet 16% respondentu atklāja, ka viņus motivē vēlme nestāvēt malā. Jāizceļ, ka atbildes, kas minētas kā 2. un 3. populārākās raksturo indivīda personiskās iezīmes, jo jāsaprot, ka vēlme pilnveidot savas zināšanas un vēlme nestāvēt malā, tātad rīkoties, ir saistītas ar personas pasaules uztveri, iepriekšējo pieredzi, ambīcijām un daudziem citiem faktoriem, kas ikvienam ir atšķirīgi un individuāli. Jautāti, vai pilsoniskā līdzdalība ir atkarīga no indivīda temperamenta un rakstura (diagramma 5), $\frac{2}{3}$ jauniešu sniedza atbildi, ka tā ir atkarīga no indivīda

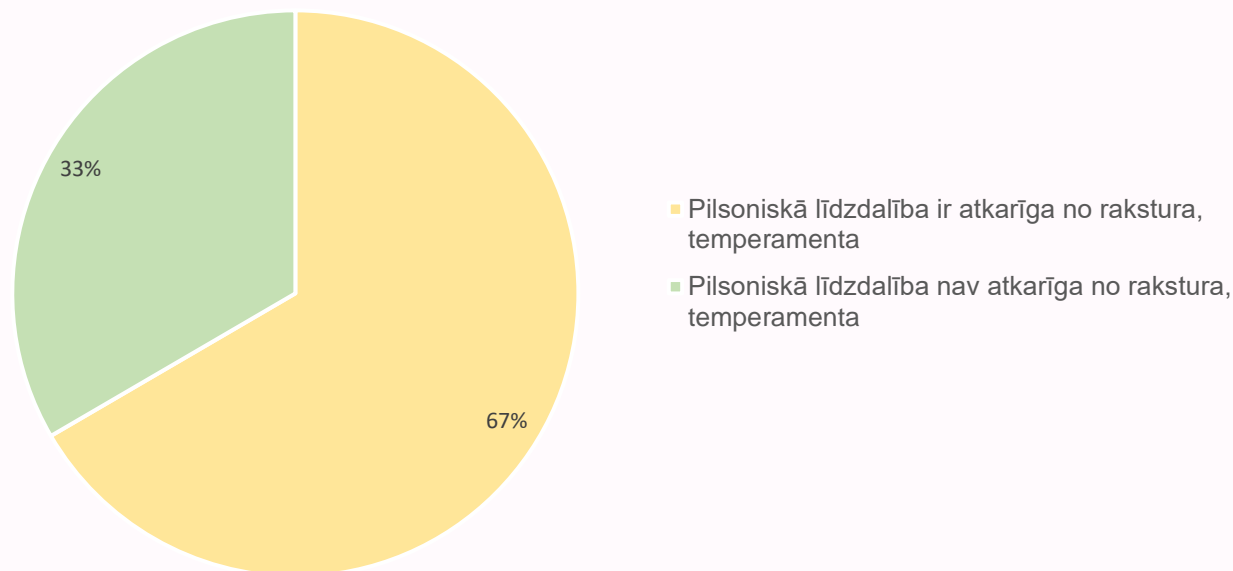
personiskajām iezīmēm. Var secināt, ka jauniešu vidū valda uzskats, ka viņu vienaudži ir pilsoniski aktīvi pilnībā vai daļēji tāpēc, ka indivīda raksturs to atbalsta. Šāds secinājums, kā arī apstiprinājums, ka paši jaunieši tā uzskata un to apzinās, pētījuma autorēm ļauj izdarīt pieņēmumu, ka jaunieši, kuri uzskata, ka viņu rakstura iezīmes neatbalsta pilsoniski aktīvu dzīvesveidu, pat necenšas iesaistīties aktivitātēs, notikumos un procesos tāda iemesla dēļ, kuru šie jaunieši nevar ne ietekmēt, ne mainīt. Jauniešu motivācija un uzskati par sakarību starp pilsonisko līdzdalību un indivīda personīgajām rakstura iezīmēm sīkāk pētīti padziļinātajās intervijās.

Diagramma 4 “Kas tevi motivē līdzdarboties?”

Kuram apgalvojumam tu drīzāk piekrīti?

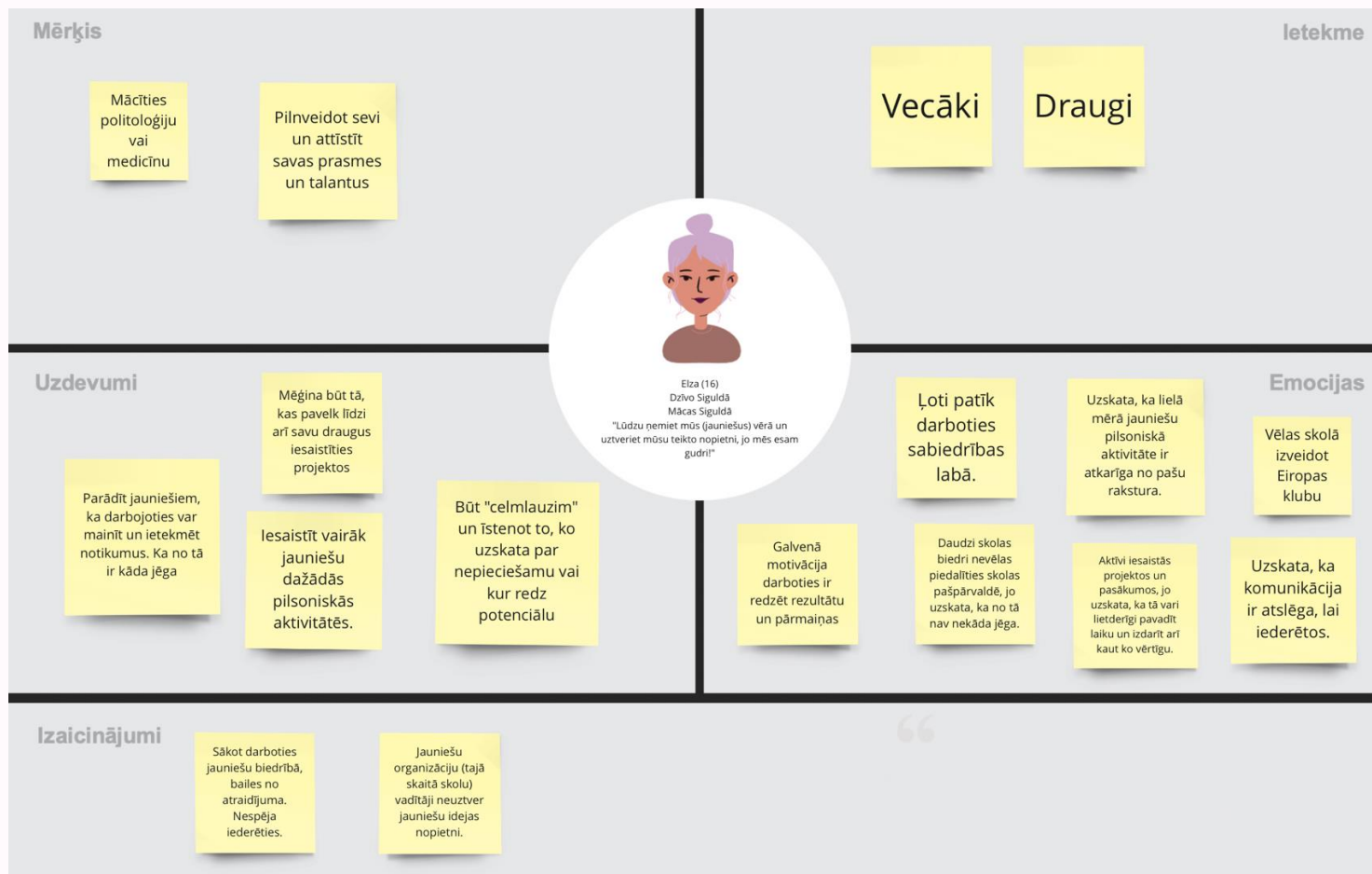

Diagramma 5 “Kuram apgalvojumam tu drīzāk piekrīti?”

Padziļinātās intervijas

Anketēšanā iegūtie dati iezīmēja problēmlaukus, kurus nepieciešams sīkāk pētīt padziļinātajās intervijās, lai iegūtu kvalitatīvus datus par pilsonisko līdzdalību, tās veidiem, uzskatiem, ietekmējošajiem faktoriem un izaicinājumiem. Analizējot anketēšanā iegūtos datus, iespējams secināt, ka jauniešus ikdienā lielākoties ietekmē trīs vides – ģimene, skola un draugi, tāpēc padziļinātās intervijas tematiski strukturētas, lai iegūtu informāciju par visām trim iepriekš minētajām ietekmes vidēm. Par katru no trim ietekmes vidēm respondenti izjautāti padziļināti, lai noskaidrotu jauniešu sajūtas, ietekmes, izaicinājumus un problēmas katrā vidē ar pilsonisko līdzdalību saistītajos jautājumos.

Intervijās iegūtie dati dokumentēti empātijas kartēs (attēls 1), apkopojot respondentu uzskatus pārskatāmā un viegli analizējamā veidā. Empātijas kartēs atspoguļotie dati apkopoti un biežāk minētās sajūtas, ietekmes, izaicinājumi un problēmas izmantotas par pamatu koprades darbnīcā.

Attēls 1 "Empātijas karte: Elza"

Galvenie jauniešu uzskati par pilsonisko līdzdalību:

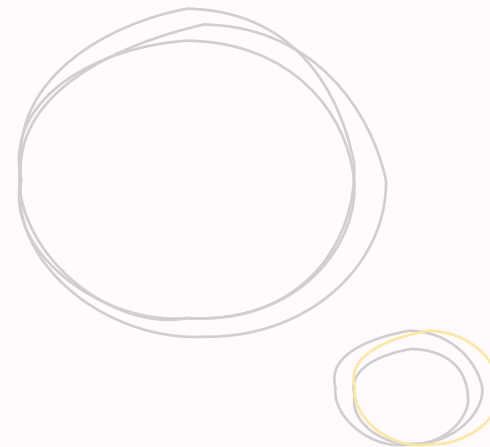
- trūkst informācijas;
- tiek apmeklēti tikai obligātie skolas pasākumi;
- pilsoniskā līdzdalība tiek izprasta kā palīdzības sniegšana nelaimē nonākušajiem;
- trūkst intereses piedalīties skolas rīkotajos pasākumos, jo nav saistošu tematu;
- uzskati, ka kādam tas ir jādara, bet ne attiecīgajai personai;
- uzskati, ka tas ir katra pilsoņa pienākums, nedrīkst gaidīt kamēr kāds visu pienesīs klāt;
- uzskati, ka mūsdienu jaunieši ir motivēti līdzdarboties, bet bieži vien tas nav iespējams kompānijā valdošās atmosfēras dēļ;
- uzskati, ka tas ir vajadzīgs, attiecīgās personas pauda viedokli, ka cenšas piedalīties tik daudz, cik brīvais laiks to atļauj.

Ietekmes:

- ģimene;
- skola, klases biedri;
- draugi;
- sociālie tīkli;
- grāmatas, filmas, seriāli.

Izaicinājumi un problēmas (ietekmē iespējas/vēlmi līdzdarboties):

- transports (jauniešu ikdienas grafiks tiek pakārtots publiskā vai privātā transporta kustības sarakstam);
- vecāku attieksme pret pilsonisko līdzdalību;

- pārāk liela atbildības sajūta pret vecākiem;
- šaurš interešu loks;
- trūkst vecāku atbalsta un dalīšanās ar viņu pieredzi;
- slinkums;
- trūkst motivācijas iesaistīties;
- laika trūkums;
- grūtības iejusties svešā vidē;
- nav draugu, kuri varētu iesaistīt aktivitātēs;
- mācības aizņem lielu daļu laika;
- augstas vecāku prasības.

Padziļinātajās intervijās iegūtie dati izceļ jauniešu vidū visvairāk izplatītos izaicinājumus un problēmas, kas ietekmē jauniešu iespējas un/vai vēlmi līdzdarboties. Jaunieši ir minējuši transporta problēmas, kuras sevī ietver ierobežotus pārvietošanās laikus, kas attiecīgi ierobežo jauniešu iespējas. Vecāku attieksme pret dažādiem sabiedriskajiem notikumiem nemotivē jauniešus piedalīties. Liela atbildības sajūta pret vecākiem un tādējādi bailes kļūdīties arī ir tikušas minētas kā izaicinājums, kas neveicina vēlmi līdzdarboties. Jaunieši ir minējuši arī vecāku atbalsta trūkumu - vecāki nerunā ar saviem bērniem par dažādiem pilsoniskiem svarīgiem procesiem un kāpēc, tajos ir svarīgi piedalīties. Bieži vien šis izaicinājums iet roku rokā ar motivācijas trūkumu, jo nav izpratnes par kopējo nepieciešamības kontekstu. Intervijās respondenti kā papildu izaicinājumus ir uzskaitījuši laika trūkumu, kas ierobežo iespējas būt pilsoniski līdzdalīgiem, kā arī grūtības iekļauties sabiedrībā. Lai padziļinātajās intervijās

iegūtos datus būtu iespējams kontekstualizēt, tika veiktas fokusgrupu diskusijas ar jaunatnes politikas veidotājiem, jauniešu biedrību un nevalstisko organizāciju vadītājiem un citiem jaunatnes darbā iesaistītajiem. Tas deva izpratni par politikas dokumentu izstrādātāju un īstenotāju redzējumu jauniešu pilsoniskās līdzdalības jautājumos.

Fokusgrupu diskusijas

Fokusgrupu diskusiju rezultāti sniedza pārskatu par jaunatnes politikas veidotāju, izglītības iestāžu, jauniešu organizāciju un citu darbā ar jaunatni saistīto institūciju, proti, sistēmas veidotāju, viedokļiem un situācijas redzējumu par jauniešu iesaisti. Fokusgrupu diskusiju uzdevums bija pārliecināties, vai pētāmo jautājumu visas iesaistītās puses izprot līdzīgi, kādi ir kopējie un kādi atšķirīgie viedokļi. Tas deva kontekstu esošajai situācijai un vēlāk pētījuma autoriem ļāva precīzāk plānot un vadīt koprades darbnīcu, virzot jēgpilnu un funkcionālu potenciālo risinājumu izstrādes procesu. Fokusgrupu diskusijas norisinājās Rīgā, Daugavpilī, Liepājā, Siguldā un Bauskā. Fokusgrupu diskusiju dalībniekiem bija solīta anonimitāte, lai nodrošinātu uzticēšanās gaisotni, tāpēc pētījumā dalībnieku sniegtās atbildes un atziņas tiek šifrētas. Fokusgrupu diskusijās iegūtie secinājumi:

Pilsēta 1

1. Fokusgrupas dalībnieki sašaurināti izprot jauniešu līdzdalības būtību (fokusējas uz projektiem, kuros iesaistās jaunieši un kurus raksta pieaugušie (īpaši šim jautājumam izvēlēts cilvēks pašvaldībā); vai par līdzdalību uzskata jebkuru jauniešu darbību);
2. Fokusgrupas dalībnieki nesaprot, kā stratēģiski uzlabot jauniešu līdzdalību, nespēj minēt jēgpilnus mehānismus, kas ļautu stratēģiski stiprināt jauniešu līdzdalību pašvaldības un valsts līmenī;

3. Vērojama nesakritība starp teorētiski runāto un piemēriem (īstenošanas mehānismi, labā prakse) – teorētiski tiek sniegtas "vispāratzītas", "politikorektas" atbildes, taču piemēri liecina par nepietiekamu jauniešu līdzdalības izpratni.

Pilsēta 2

1. Fokusgrupas dalībnieki līdzīgi izprot pilsonisko līdzdalību, taču leksikā izmanto dažādus vārdus, atspoguļojot vai nu līdzvērtību ar jauniešu, vai pieaugušā, institūcijas varas pozīciju.

2. Fokusgrupas dalībnieku teiktais atspoguļo Pilsētas 2 pozitīvo pieredzi darbā ar jauniešiem – darbojas pašpārvaldes, izveidota jauniešu dome, kas reāli iesaistās novada domes darbā (tiek minēti pirmie rezultāti apspriedē par skeitparku).

3. Liela nozīme ir komandai – Pilsētā 2 aktīvi darbojas entuziasti, redzama aktīva savstarpējā sadarbība, informācijas aprīte. Ļoti liela loma fokusgrupas diskusijas kopējā dinamikā – viens no dalībniekiem, skolas direktors, ir novada deputāts, kas izprot jauniešu līdzdalības nozīmi.

Pilsēta 3

1. Sarunā izskan frāzes "Ko drīkst darīt jaunieši; Jauniešiem ļaujām runāt; Atļaujām domāt; Būtu jāņem vērā jauniešu priekšlikumi; Jāpārrunā ar pašvaldības vadītāju", kas liecina par pieaugušo cilvēku varas pozīciju pret jauniešiem.

2. Fokusgrupas dalībnieki izceļ labdarību, kurai jaunieši atsaucas pēc skolas iniciatīvas, kā arī Jauniešu centru blakus esošajā mazpilsētā kā līdzdalības norises vietas. Minētie piemēri ir pieaugušo "ieteikti", no jauniešiem gaida aktīvu un pozitīvu iespēju izmantošanu.

3. Dalībniekiem ir grūti minēt mehānismus, kas būtu jāievieš, taču viennozīmīgi piekrīt, ka tādiem būtu jābūt, lai visu nenosaka personības fenomens.

Pilsēta 4

1. Pirmā fokusgrupa, kur izskan atbilde – jauniešiem ir pilsoniski līdzdalīgi, ja interesējas, kas notiek viņa pilsētā/ciematā; ja piedalās savas kopienas dzīvē.
2. Retorikā lieto "mēs", "viņi", kas liecina par zināmu pretnostatījumu.
3. Pieaugušie atzīst, ka baidās ļaut rīkoties jauniešiem, jo paši tiek vērtēti. Jūtama Pilsētas 4 pašvaldības varas ietekme.
4. Izskan vērtīgi ierosinājumi mehānismiem, kas jāīsteno gan valsts, gan pašvaldības līmenī, taču līdz šim tie nav izstrādāti, ieviesti. Reālā situācijā vairāk balstās uz piedāvātiem projektiem, iniciatīvām, kurus pieaugušie māca jauniešiem izvērtēt (kas rīko, cik augsta līmeņa lektori, balvas u.c.).

Pilsēta 5

1. Trūkst sadarbības mehānisma starp jauniešu centriem, NVO, skolu, pašvaldību, Izglītības pārvaldi – trūkst arī vienotas vīzijas.
2. Trūkst vienotas informatīvās platformas par jauniešu iespējām Pilsētā 5.
3. Darbā ar jauniešiem iesaistītie ir gatavi sadarboties, bet trūkst mehānismu, viss notiek, individuāli uzrunājot, "degot" par šo lietu. Skolu administrācijas kavē sadarbības mehānismu izveidi, bažījoties, ka jauniešu aktivitātes varētu radīt politiskas problēmas, radīt sliktu iespaidu par skolu.
4. Fokusgrupas dalībnieki secina, ka jāstiprina mazākumtautību jauniešu līdzdalības iespējas, mazinot barjeru bailēm līdzdarboties, dzīvi savā burbulī.

Analizējot fokusgrupu diskusijās iegūto informāciju kontekstā ar anketās un padziļinātajās intervijās iegūtajiem datiem, iespējams secināt, ka jauniešiem un sistēmas veidotājiem nav skaidras un vienotas izpratnes par to, kas ir pilsoniskā līdzdalība. Fokusgrupu diskusiju dalībnieki

lielākoties piekrita, ka nepieciešams ieviest mehānismus, kas atbalstītu jauniešu pilsonisko iesaisti, taču nav ideju kādi šie mehānismi varētu būt, savukārt padziļināto interviju sniegtie dati rāda, ka jauniešiem nav zināšanu par jau esošajiem mehānismiem un iespējām tos izmantot. Šādi dati liecina, ka politikas dokumentu izstrādātāji un veidotāji nespēj pietiekami kvalitatīvi nodot jauniešiem informāciju par jau esošajiem līdzdalības mehānismiem, tāpēc jauniešu pilsoniskā līdzdalība netiek veicināta – lai arī cik pārdomāts, kvalitatīvs un funkcionējošs šis mehānisms būtu, ja mentors (t.i., vecāki, skolotājs, jaunatnes centra darbinieks u.c.) nespēj rast pareizo pieeju, atklāt talantus un veiksmīgi nodot informāciju par jaunietim saistošām un interesējošām pilsoniskās līdzdalības iespējām, pastāv liela iespēja, ka jaunietis nepiedalīsies pilsoniskās aktivitātēs un neierosinās tās pats. Tādēļ nepieciešama daudz personalizētāka/dziļāka pieeja problēmas risināšanai, it īpaši ar jauniešiem, kuriem dažādu iemeslu/apstākļu dēļ pilsoniskās līdzdalības līmenis ir ļoti zems. Nepieciešams veidot vienotu izpratni gan jauniešu, gan sistēmas veidotāju vidū par pilsonisko līdzdalību, tās formām un iespējām. Tāpat politikas dokumentu izstrādātājiem un veidotājiem ir svarīgi izprast patiesos iemeslus zemajai jauniešu iesaistei pilsoniskās līdzdalības jautājumos.

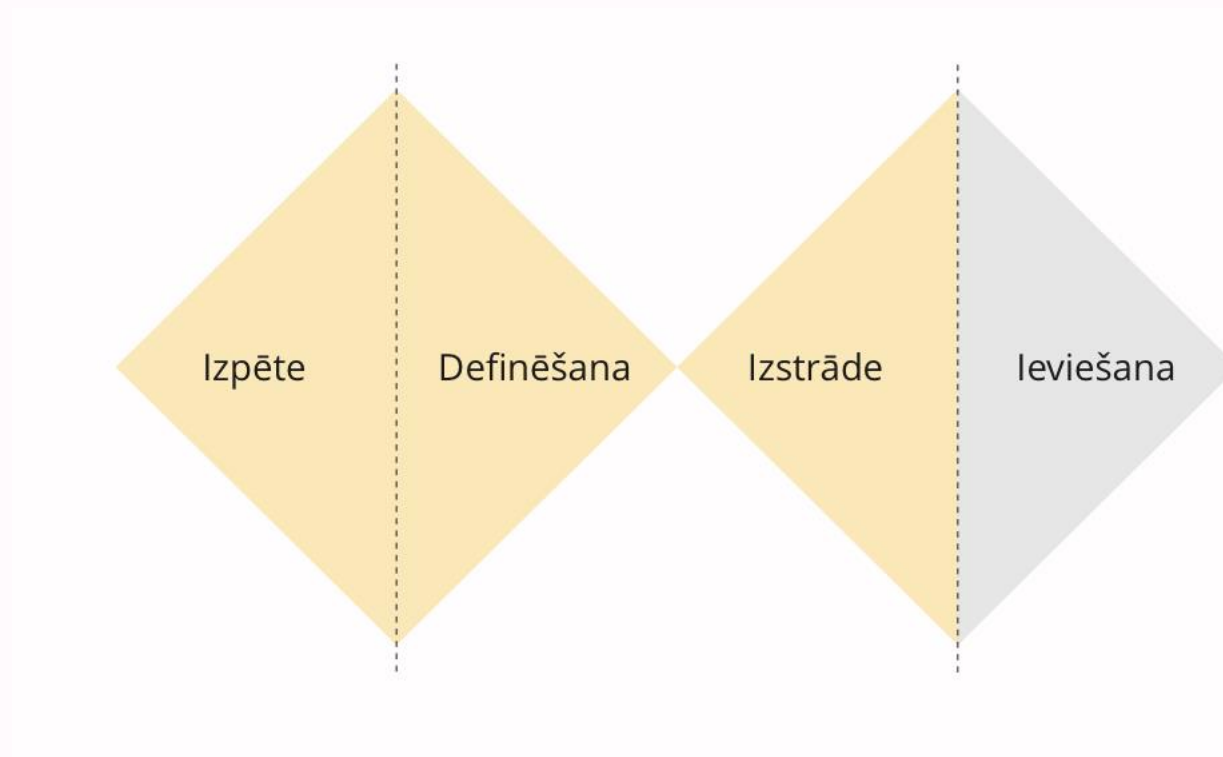
Koprades darbnīca

Pētījuma priekšizpētē iegūtie rezultāti tika izmantoti par pamatu pētījuma problēmu definēšanas un ideju izstrādes daļai, kas praktiski norisinājās kā koprades darbnīca, kura tika veidota, lai palīdzētu sasniegt pētījuma sākumā izvirzīto mērķi. Koprades darbnīca ir interaktīva sesija, kas bieži ilgst pilnu dienu vai vairāk, un tajā pakalpojuma saņēmēji (šajā gadījumā pētāmā mērķauditorija), pētnieki un/vai citi dalībnieki intensīvi strādā pie kāda jautājuma vai problēmu loka. Process bieži apvieno kvalitatīvas izpētes, prāta vētras un problēmu risināšanas elementus. Pētījuma koprades darbnīcas mērķis bija kopā ar jauniešiem izanalizēt priekšizpētes fāzē iegūto informāciju un izprast cēloņu–seku sakarību, pēc tam veidojot reālus risinājumus analizētajām problēmām. Tādā veidā jauniešiem tika dota iespēja pašiem izprast gan esošo situāciju pilsoniskās līdzdalības jautājumos, gan piedāvāt savu risinājuma modeli.

Ņemot vērā, ka jaunieši ir specifiska auditorija gan izpētei, gan sadarbībai, pētnieces uzskata, ka koprades darbnīca ir viens no labākajiem veidiem, kā izprast jauniešu redzējumu un iegūt informāciju, kas pēc iespējas tuvāka reālajai situācijai. Koprades darbnīcas procesa gaitā tiek izmantotas metodes, kas caur spēli ļauj atvērties un pētniecēm sniegt informāciju, ko jaunietis pats vēl nav apzinājies vai iepriekš formulējis. Šāds informācijas iegūšanas paņēmiens jauniešiem nešķiet kā daļa no veicamās izpētes, kas saistīta ar pašu pētījumu, tāpēc viņi kļūst brīvāki un bieži vien neapzināti pauž savas patiesās sajūtas un uzskatus, kas rodas, veicot dažādus uzdevumus. Svarīgs priekšnoteikums veiksmīgas koprades darbnīcas norisei ir pozitīvu attiecību veidošana starp darbnīcas dalībniekiem, tāpēc arī šajā darbnīcā vairākas stundas veltītas, savstarpēji iepazīstoties ar darbnīcas dalībniekiem.

Šī pētījuma koprades darbnīca tika veidota, balstoties uz pakalpojuma dizaina dubultā dimanta metodes, kas ir vizuālā reprezentācija dizaina un inovāciju procesam.

Shēma 2 "Dubultā dimanta metodes modelis"

Izmantojot šo metodi, iespējams dizaina procesu iedalīt četrās daļās – izpēte, definēšana, izstrāde, ieviešana. Koprades darbnīcas norises gaita un lietotās metodes balstītas iepriekš minētajās 4 daļās – šī pētījuma ietvaros realizētas pirmās trīs daļas: izpēte, definēšana un izstrāde. Lai realizētu ceturto daļu, ieviešanu, pētnieces uzskata, ka nepieciešama vēl viena koprades darbnīca, tajā apvienojot vairākas iesaistītās puses, šajā gadījumā, piemēram, vecākus, skolotājus, jaunatnes darbiniekus u.c., tādā veidā radot pēc iespējas praktiskākus un reālajai situācijai labāk atbilstošus risinājumus. Shēmā 2 norādītais dubultā dimanta (*Design process model "Double diamond"*) metodes attēlojums sevī iekļauj ne tikai ietvertās koprades darbnīcas daļas, bet arī norāda, ka izpētes fāzē svarīga ir domu virzīšana plašumā. Šo paņēmieni apzīmē romba figūras pirmā daļa,

attiecīgi romba otrā daļa, kas ir definēšanas fāze, sašaurinās, norādot uz to, ka visu iegūto informāciju šajā daļā ir jācenšas apvienot un jāspēj definēt konkrētu problēmu. Līdzīgi seko izstrādes fāze, kur galvenais uzdevums ir radīt pēc iespējas vairāk ideju, turpretim ieviešanas fāze jau sekos ar konkrētu risinājumu, kas būs smalki definēts

Koprades darbnīcas izpētes fāze balstījās uz pētnieču izveidotajām personām, kas tapušas, par pamatu ņemot pētījuma priekšizpētes fāzē iegūtos datus. Lai koprades darbnīca tiktu veidota pēc iespējas tuvāk šī brīža reālajai situācijai, pētnieces izvēlējās koprades darbnīcu balstīt pakalpojuma dizaina metodē, kas saucas "Personas". Personas ir hipotētiski potenciālo pakalpojuma saņēmēju arhetipi, kuru mērķis ir pārstāvēt tos visā projektēšanas procesā un vadīt produkta vai pakalpojuma izstrādi. Personas nav īsti cilvēki vai vidusmēra lietotāji, bet gan detalizēti aprakstīti lietotāju modeļi, kuriem piemīt galvenie viņu pārstāvētās sociālās grupas atribūti. Kā galvenos ieguvumus šai metodei varētu minēt koprades darbnīcas dalībnieku empātijas attīstīšanu, spēju atpazīt, ka dažādiem cilvēkiem ir atšķirīgas vajadzības un cerības, kā arī palīdzēt identificēties ar lietotāju, kuram risinājums tiek izstrādāts.

Koprades darbnīcas process tika balstīts uz problēmām, kuras traucē vai attur jauniem pilsoniski līdzdarboties. Tās tika apzinātas padziļināto interviju laikā:

- komunikācijas un tuvākas saiknes veidošana ar apkārtējiem cilvēkiem;
- laika trūkums;
- augstas vecāku ekspektācijas;
- grūtības iekļauties;
- šaurs interešu loks;

- motivācijas trūkums;
- slinkums;
- transports;
- vecāku atbalsta trūkums.

Definēšanas daļas galvenais uzdevums bija katrai grupai skaidri definēt problēmu, kas koprades darbnīcā tiks risināta. Lai to veiksmīgi izdarītu, sākotnēji tika definētas vairākas konkrētās "Personas" problēmas, kas pēcāk, ņemot vērā pieejamos resursus koprades darbnīcas laikā, ļāva katrai grupai izvēlēties vienu no identificētajām problēmām un tālākajās koprades darbnīcas fāzēs izstrādāt risinājumu. Iepriekš identificētās problēmas darbnīcas definēšanas daļā tika padziļināti pētītas no dažādiem skatpunktiem un kontekstiem, tāpēc bija iespējams izprast piedāvāto problēmu rašanās iemeslus un izstrādes daļā strādāt ar tiem:

- grupa A – vecāku neizpratne un neinformētība par jauniešu problēmām;
- grupa B – paaudžu atšķirības;
- grupa C – atkarība no citu viedokļiem (nedrošība par sevi);
- grupa D – fotošopa/filtru izmantošana – sociālo tīklu un digitālās vides spiediens atbilst mākslīgi uzstādītiem standartiem;
- grupa E – skolu vērtēšanas sistēma negatīvi ietekmē jaunieša vēlmi iesaistīties (bailes izgāzties);
- grupa F – laika trūkums.

Papildu minētās problēmas, kuru risinājumi koprades darbnīcas laikā netika izstrādāti:

Zems jauniešu pašvērtējums:

- mobings,

- negatīvi un aizskaroši komentāri, kas tiek saņemti dzīvē un sociālajos tīklos.

Bailes nepanākt iecerēto rezultātu (bailes izgāzties):

- mazvērtības sajūtas no konstanta ārējo faktoru spiediena – treneri, vecāki, draugi,
- pārāk augsta paškritika, kur jauniešis vadās pēc sevis vai kāda cita uzstādītajiem normatīviem, kritērijiem, kurus ir grūti sasniegt,
- bailes nebūt populāram un tikt atstumtam.

Bezmiegs:

- videospēļu atkarības,
- pārāk daudz pienākumu, kas rezultējas ar prokrastināciju un izvairīšanos no šiem pienākumiem.

Bailes būt pašam:

- salīdzināšana ar brāli/māsu, kas rezultējas ar zemu pašvērtējumu,
- sajūta, ka jauniešim ir jābūt tādām, kādu apkārtējie cilvēki viņu vēlētos redzēt,
- bailes no apkārtējo cilvēku viedokļiem.

Nepārlicinātība par sevi:

- pārlicības trūkums,
- uzmanības trūkums bērnībā,
- bailes uzdrīkstēties.

Izstrādes daļas galvenais uzdevums ir radīt risinājumus iepriekš izvēlētajai problēmai. Šajā koprades darbnīcas daļā tiek lietotas dažādas pakalpojumu dizaina metodes, kas psiholoģiski izstrādātas, ļaujot izkāpt no ierastajiem ierobežojumiem. Fokuss tiek likts uz domāšanu ārpus

rāmjiem. Idejas tiek radītas, ņemot vērā gan problēmas nopietnību, iesaistītās puses, izstrādātā risinājuma pievienoto vērtību, mērķauditoriju, gan arī potenciālos risinājuma šķēršļus un apdraudējumus un šo šķēršļu risinājumus.

Ideju izstrādes fāzes mērķis tika sasniegts, radot 6 potenciālus problēmu risinājumus, kuri balstīti iepriekš iegūtajos datos:

- **grupa A** – izveidot lekcijas, grāmatas un podkāstu par jauniešu dzīvi mūsdienās. Podkāstā tiktu iesaistīti gan jaunieši, gan psihologi un vecāki, galvenā risinājuma mērķauditorija būtu vecāki. Lai šo risinājumu ieviestu, grupas A dalībnieki uzskatīja, ka problēmas risinājumam vajadzētu būt skolas iniciatīvai, kurā iesaistīt skolā esošos speciālistus, jauniešu centrus, kā arī nepieciešamības gadījumā – jauniešu domes līdzekļus. Grupas A dalībnieki paredzēja, ka šis risinājums uzlabotu jauniešu attiecības ar vecākiem.
- **grupa B** – izveidot izglītojošu un informatīvu lapu vecākiem, kur viņi varētu smelties informāciju par mūsdienu jauniešu problēmām, aktualitātēm, kā arī izglītoties, piemēram, jautājumos, kas saistās ar bērnu/jauniešu salīdzināšanu. Kā tālāko soli jauniešu grupa minēja, ka vajadzētu izveidot arī "Facebook" lapu kā vietu, kur domubiedriem satikties. Kā rezultātu šim risinājumam jaunieši minēja saprotošas attiecības starp vecākiem un jauniešiem.
- **grupa C** – izveidot biedrību aplikācijas formātā, kurā tiktu ietvertas bezmaksas nodarbības jauniešiem gan klātienē, gan attālināti un kur jaunieša vajadzībām/interesēm būtu pieejamas psihologa, psihoterapeita un/vai sociālo darbinieku konsultācijas, tai skaitā konsultācijas ar jauniem cilvēkiem, kas labāk varētu izprast jauniešu ikdienā radušās situācijas. Pēc grupas C domām, ieviestās idejas risinājums rezultētos ar pārliecinātiem jauniešiem, kuri ir tendēti uz pilsoniski aktīva jaunieša dzīvesveidu.
- **grupa D** – dabīgā skaistuma popularizēšana un sabiedrības izpratnes veicināšana par fotošopa filtru izmantošanas atstātajām sekām uz jauniešiem. Grupas D gala risinājuma ieviešanas gadījumā jaunieši nevērtētu cilvēkus pēc sabiedrībā noteiktiem / iedomātiem standartiem, kas palīdzētu viņiem justies par sevi pārliecinātākiem. Tas savukārt novērstu vienu no šķēršļiem, kas attur jauniešus būt vairāk iesaistītiem pilsoniskās aktivitātēs.

- **grupa E** – līdzšinējās vērtēšanas sistēmas likvidēšana, kuras vietā būtu jāizveido jauna vērtēšanas sistēma, kur tiktu veicināta personīgā izaugsme atbilstoši katra spējām. Jaunieši minēja, ka atbildīgajām institūcijām būtu jāizveido jauna vērtēšanas sistēma, kas nevērtētu jauniešus skaitļos un nekādā veidā nesalīdzinātu viņus savā starpā, bet vārdiski un niansēti vērtējumos atspoguļotu katra jaunieša prasmes noteiktajā uzdevumā. Grupas D risinājuma ieviešanas gadījumā skolas izceltu jauniešu individuālās prasmes, kas attiecīgi radītu jauniešiem vēlmi izpausties.
- **grupa F** – jauna mācību priekšmeta ieviešana izglītības sistēmā, kas bērniem un jauniešiem mācītu laika plānošanu, izglītotu jauniešus par dažādām laika plānošanas metodēm un darbu neatlikšanu uz vēlāku laiku. Grupas F izstrādātā risinājuma ieviešanas gadījumā jaunieši būtu izglītoti par laika plānošanu un būtu spējīgi pašu spēkiem organizēt savus darbus. Tas mazinātu laika trūkuma, kavēšanas un termiņu neievērošanas problēmas.

Koprades darbnīcas nobeigumā katra no grupām izveidoja īsu video, akcentējot grupas izvēlēto problēmu, piedāvāto risinājumu un potenciālās pārmaiņas, kādas konkrētais risinājums varētu ieviest. Video materiāli atrodami 2. pielikumā.

Lai kvalitatīvi realizētu dubultā dimanta metodes pēdējo fāzi, kas ir ieviešana, pētnieces rekomendē papildu koprades darbnīcas, kuras norisinātos ar citām iesaistītajām pusēm, lai iegūtu visu iesaistīto pušu redzējumu un potenciālos problēmu risinājumus.

Rekomendācijas

Pētījuma rekomendācijas ir izstrādātas, balstoties uz pētījuma posmos iegūto informāciju, strukturējot rekomendācijas jauniešu pilsoniskās līdzdalības stiprināšanai pēc Pāvela Jura un Alīdas Samusevičas (2020) izstrādātās pilsoniskās kompetences attīstības shēmas. Kaut arī šī shēma pilsoniskās līdzdalības prasmes ietver tikai moduli "Prasmes", pilsoniskā līdzdalība nevar tikt īstenota bez zināšanām un attieksmes, tāpēc rekomendācijas sniegtas trijos blokos: zināšanas, prasmes un attieksme. Rekomendācijas papildinātas ar piemēriem, kas apkopoti visos pētījuma posmos.

1. Zināšanas.

- Pilnveidot jauniešu zināšanas par valsti, demokrātiju, sabiedrības atbildību formālajā un neformālajā izglītībā. Labās prakses piemērs – ciešāka un obligāta skolas un NVO sektora sadarbība, papildinot mācību procesu ar veiksmīgas pilsoniskās līdzdalības piemēriem no reālās dzīves.
- Pilnveidot jauniešu zināšanas par līdzdalības mehānismiem, iespējām, to izmantošanu vietējā kopienā, valstī un plašākā mērogā, tostarp par jauniešu organizācijām un digitālo līdzdalību. Zināšanu pilnveidei nepieciešama vienota informācijas sistēma, kas uzskatāmi parāda atbildības sfēras, atbildīgo atrašanās vietu, līdzdalības nosacījumus u.c. Svarīgi ir sniegt zināšanas arī par līdzdalības mehānismiem ārpus izglītības iestādēm, pēc pilngadības sasniegšanas. Kā labās prakses piemērs šeit minama "Līdzdalības siena" – vizuāla shēma, kur apkopotas, strukturētas un uzskatāmi atainotas konkrētā novada jauniešu iespējas.
- Nozīmīgi ir sniegt zināšanas no pirmavota – deputātiem, politiķiem, lēmumu pieņēmējiem u.c. Labās prakses piemērs – iniciatīvas "Politīķis ir tikai cilvēks", "Kafija ar deputātu", kuru laikā neformālā gaisotnē jaunieši pavada laiku kopā ar konkrēto epolitīķi, iepazīstoties un pārrunājot daudzveidīgus jautājumus, mācoties citam no cita.

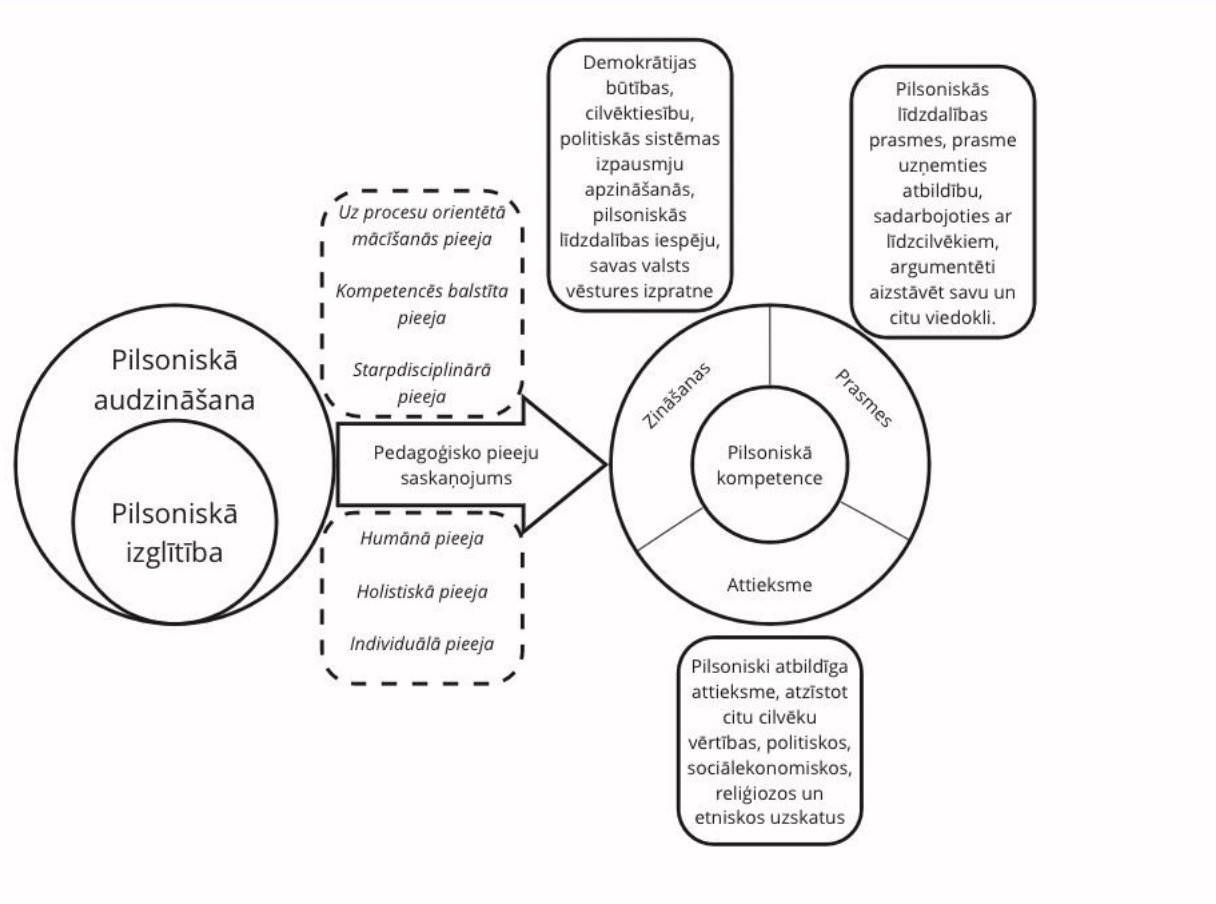

2. Prasmes.

- Pilnveidot jauniešu prasmes līdzdalības iespēju izmantošanā, uzticoties viņu rosinātam un īstenotam procesam, ļaujot kļūdīties un labot savas kļūdas. Labās prakses piemērs – līdzdalīgā budžetēšana, kas ļauj iegūt finansējumu jauniešu ideju realizācijai, attīstot prasmes argumentēt, aizstāvēt savu ideju, plānot idejas izpildi, budžetu, uzraudzīt idejas realizāciju u.c. Tāpat kā labās prakses piemērs minams mentorings, kur pieaugušais veic atbalsta, nevis uzraudzīšanas funkciju jauniešu aktivitātēs, iniciatīvās, ideju realizācijas procesā.
- Attīstīt jauniešiem paradumu interesēties un analizēt apkārt notiekošo. Labās prakses piemērs ir pilsoniskās līdzdalības modelēšana skolās un pašvaldībās – skolotājiem un skolas videi kopumā ir milzīgas iespējas veicināt jauniešos interesi par pilsonisko līdzdalību. To veicina patīkama vide skolā, kā arī pozitīva un motivējoša attieksme no skolotāju puses.
- Kā nozīmīga platforma pilsoniskās līdzdalības prasmju pilnveidei tiek minēta skolēnu pašpārvalde skolā un jauniešu dome pašvaldībā, taču ir nozīmīgi celt šo jauniešu prasmes uzzināt, apkopot un pārstāvēt citu jauniešu viedokli, idejas, tāpat kā pārējo skolēnu prasmes definēt un argumentēt savu viedokli, idejas. Labās prakses piemērs – pašpārvaldes vai jauniešu domes dalībnieku regulāras tikšanās, sarunas ar visu klašu visiem skolēniem, mehānisms, kā izskanējušās idejas tiek apkopotas, iesniegtas tālākai virzīšanai, atgriezeniskās saites sniegšana skolēniem.
- Skolēnu pašpārvaldei būtu jāiesaistās ne tikai skolas, bet arī vietējās kopienas jautājumu risināšanā, lai pilnveidotu jauniešu prasmes reālu problēmu risināšanā, izkopjot atbildības sajūtu un saikni ar vietējo kopienu. Labās prakses piemērs – Labo darbu nedēļa, talkas pašvaldībā, kopīgi pieņemti lēmumi par bērnu un jauniešu darba iespējām vasarā skolā un pašvaldībā.
- Lai attīstītu ikviena skolēna līdzdalības prasmes, nepieciešamas regulāras līdzdalības aktivitātes skolā. Labās prakses piemērs – "Iespēju diena", kurā ikviens skolēns var ieteikt un īstenot pārmaiņas skolas dzīvē.

3. Attieksme.

- Lai pilnveidotu jauniešu attieksmi, nozīmīgs priekšnoteikums ir pieaugušo, jaunatnes darbinieku, sabiedrības attieksmes maiņa, uzticoties, cienot, ieklausoties, neizmantojot varas pozīciju pret jauniešiem. Labās prakses piemērs – "Tējas namiņš skolā". Namiņa izveide ir skolēnu ideja, Namiņa pastāvēšanu vada skolēni paši, pie tējas notiek sarunas un diskusijas, kurās visi ir vienlīdzīgi.
- Lai vairotu jauniešu pozitīvu attieksmi pret pilsonisko līdzdalību, nepieciešams ģimenes, vienaudžu, viedokļu līderu piemērs un atbalsts pilsoniskās līdzdalības aktivitātēm. Labās prakses piemērs – skolēnu, vecāku un skolas absolventu sadarbības tīkla veidošana, uzturēšana.
- Pozitīva attieksme pret pilsonisko līdzdalību ir cieši saistīta ar jauniešu ticību saviem spēkiem, tāpēc nozīmīgi ir radīt vidi jauniešu pašapziņas un savas nozīmības stiprināšanai. Labās prakses piemērs – radošās domnīcas, kurās piedalās kopienas pārstāvji, kopā meklējot risinājumus konkrētai problēmai, ieklausoties cits cita viedoklī, argumentējot savas idejas, nonākot līdz risinājumam, kas apmierina visus dalībniekus.
- Jāmaina veids no jauniešu informēšanas uz uzrunāšanu, no vispārīgām frāzēm pārejot uz personīgu uzrunu, individuālu pieeju. Labās prakses piemērs – skolotāji kā sākotnējais filtrs, atlasot un piedāvājot piemērotas līdzdalības aktivitātes konkrētajiem jauniešiem, skaidro nozīmību dalībai. Šāda attieksme mazina jauniešiem pirmo baļu barjeru dalībai, kā arī iespēju pieredzes trūkuma dēļ izvēlēties sev neatbilstošu aktivitāti, kas rada vai nostiprina negatīvu attieksmi pret līdzdalību.
- Pilsonisko līdzdalību bremsē jauniešu uzskats, ka pilsoniskā līdzdalība ir tiešā veidā saistīta ar politiku, kas viņus neinteresē. Piedāvājot saistošas, neformālas pasākumu formas, iespējams šo jauniešu uzskatus un attieksmi mainīt. Labās prakses piemērs – aktivitātes ar spēliskošanas (*gameification*) elementu iesaisti.

Shēma 3 "Pilsoniskās kompetences attīstības stratēģija. Pāvels Jurs, Alīda Samuseviča, 2020."

Pētījuma dati ļauj definēt šādas rekomendācijas jaunatnes politikas veidotājiem un īstenotājiem:

1. Radīt un ieviest jaunus, mūsdienīgus, jauniešu vajadzībām atbilstošus līdzdalības mehānismus kopienas, valsts līmenī.
2. Radīt pārskatāmu jaunatnes atbalsta struktūru pašvaldībā, definējot kopīgo mērķi, atbildības jomas.
3. Paplašināt jaunatnes darbinieku un sabiedrības izpratni par pilsonisko līdzdalību, tās nozīmi, veidiem.
4. Mazināt birokrātiju esošajos jauniešu līdzdalības mehānismos (projektos, iniciatīvās).
5. Rast iespēju, lai valsts līmenī tiek sekots līdzī apolitiskam pašvaldību darbam jaunatnes jomā.
6. Katrā Latvijas pašvaldībā izstrādāt jaunatnes jomas stratēģiju, kas nosaka jaunatnes darbu.
7. Pašvaldību budžetā paredzēt finansējumu jauniešu iniciatīvu projektiem, jaunatnes darbiniekiem, jauniešu centru darbībai.
8. Sniegt mērķtiecīgu atbalstu mazākumtautību jauniešu pilsoniskās līdzdalības stiprināšanai.
9. Izveidot vienotu informācijas sistēmu par līdzdalības iespējām, aktivitātēm un nodrošināt tās pieejamību jauniešiem.
10. Nodrošināt līdzdalības pēctecību pašvaldībā, mazinot plaisu starp līdzdalības iespējām skolā un pēc skolas absolvēšanas.
11. Vairo sabiedrības un pārraudzības iestāžu uzticēšanos jaunatnes darbiniekiem, mazinot kontroli un birokrātiju darba ikdienā.
12. Stiprināt un vairo brīvprātīgā darba prestižu sabiedrībā.